

Gulyásné Somogyi Klára:

„A szerenádok, concertinók és divertimentók, a pasztorálok és fantáziák levegősen zengő, játékos vagy borongó dallamai között”.

Weiner Leó zeneszerzői hagyatéka a Zeneakadémia könyvtárában¹

Az előadás címéül választott idézet Szabolcsi Bencétől származik, Weiner Leó temetésén mondott beszédéből. Szabolcsi szerint Weiner annak az aranykornak nevezett időszak eszméjét követte és szolgálta, amely Bach, Mozart és Beethoven világa. Pedagógusi, nevelői és zeneszerzői elképzeléseiben ehhez igazodott, a klasszikus időnek ez a fénye jelezte számára a követendő utat. Ez vezette el a zeneköltőt – idézem Szabolcsit, ahogy megszólítja Weinert – *„azokba a tündéri kertekbe, amelyek műveidben kivirultak, a szerenádok, concertinók és divertimentók, a pasztorálok és fantáziák, a vonósnégyesek és szonáták levegősen zengő, játékos vagy borongó dallamai közt, abba a mesevilágba, ahová úgy indultál el, mint Csongor királyfi, s úgy is érkeztél meg, mint mesehősöd, megpróbáltatottan, de töretlenül.”*² A témánkkal kapcsolatban a kiragadott részt egy kicsit másként értelmeztem: a hagyatékok és más anyagok őrzőjeként, kezelőjeként a könyvtáros élete is ebben a közegben zajlik, még ha némák is a kották, dokumentumok. Ezt a háttérrel a mi esetünkben többszörösen is érvényesnek érzem: a zeneműveken túl a hagyatéka maga a zeneszerző mellett az embert is – barátaival, hétköznapjaival, gondjaival együtt – állítja elénk. A rendelkezésemre álló időben igyekszem bemutatni a hagyatéka legfontosabbnak gondolt részeit, egységeit.

Weiner Leó életműve kettős: a pedagógus kiváló muzikusok generációit nevelte, tanította, annak ellenére, hogy – mint többen megjegyzik – egy hangszeren sem tudott igazán jól játszani. Ennek az életmű résznek a „hagyatéka” a tanítványokban, az ő muzikálásukban és továbbadott, saját pedagógusi munkájukban él tovább. A zeneszerzői hagyatéka a művekben testesül meg, és ehhez járulhatnak hozzá azok az egyéb dokumentumok, amelyek segítséget adhatnak a teljes ember és az életmű mélyebb megértéséhez. A weineri életmű a 45 opusszal, mondhatjuk, nem nagy terjedelmű. Az egész jól átlátható, körülhatárolható, s ezt elmondhatjuk a hagyatékról is. Gyakorlatilag a lehetséges anyag igen nagy százaléka elérhető, hozzáférhető. Az életmű legnagyobb része megjelent a szerző életében, a korrekcióra, javításokra a fizikai távolság – vagy inkább a

¹ A 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum által az MTA BTK Zenetudományi Intézetben, 2015. június 10-én megrendezett, *Évfordulók nyomában 2015* című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

² Szabolcsi Bence beszéde Weiner Leó sírjánál. In: Berlász Melinda (szerk.): *Emlékeink Weiner Leóról*. Budapest: Zeneműkiadó, 1985. 229.

közelség is lehetőséget adott: a Budapesten élő zeneszerző legtöbb művét a budapesti zeneműkiadók jelentették meg. Itt jegyzem meg, hogy Gál György Sándor 1959-ben Weinerről megjelent kismonográfiája jelzi a műjegyzékben, hogy a művek és a kiadatlan művek kéziratái is megtalálhatók a Zeneakadémia könyvtárában.³

A (tárgyi) hagyatékot most is, mint általában a legtöbb esetben, értelmezhetjük tágabban és szűkebben is. Tágabb jelentésben mindaz, ami a zeneszerző után marad, „hagyatékként” is értelmezhető: dokumentumok, amelyek valamilyen módon kapcsolódnak a szerzőhöz, mint például egy autográf dedikálással ellátott kotta vagy a levelezés „egyik fele”, és így hozzákapcsolódhat a többi anyaghoz. A szűkebb értelmezés magában foglalja a hagyományozás szándékolt aktusát, amely ezzel valamiféle egységet is létrehoz, és amely éppen ezáltal alapjává válhat a további gyarapodásnak. Az előadás címében is szerettem volna jelezni ezt a kettősséget. Ez a zeneszerzői hagyaték ugyanis legnagyobb részben ma a Zeneakadémia könyvtárában található. Nem hangsúlyozom külön azt, hogy a kutatókönyvtárban, mert bár az értékesebb rész, a kéziratanyag és az egyéb archivális, levéltári jellegű anyag ott van, az egész életművet tekintve fontos a Központi Könyvtár elsősorban a gyakorlati muzsikálást, a használatot szolgáló gyűjteménye is.

Ezen a ponton szeretném röviden áttekinteni, egyfajta időrendet tartva, hogyan került az anyag a könyvtárba. Az adatok alapján a szerző maga több alkalommal is, datálhatóan például 1958 októberében és 1960 nyarán néhány kéziratát a könyvtárnak ajándékozta vagy átadta. Ezekről az anyagokról készült egy összesítő lista is – a raktári jelzetekből tudjuk, hogy ezeket még a szerző helyezte el a könyvtárban. A műveket természetesen nem adták kölcsön, illetve ezzel a felirattal látták el: „ki nem adható”.

A szűk értelemben vett hagyaték Weiner unokahúga, dr. Schwartz Imréné Weiner Katalin 1964. februárban kelt végrendeletének köszönhetően került a Zeneakadémiára (a végrendeletben mint budapesti Zeneművészeti Főiskola). Weiner Leó Weiner Katalint tette meg örökösévé, s ő, hogy minden a megfelelő helyre kerüljön, illetve Weiner „zeneszerzői és emberi nagyságának” emléke megmaradjon, ezt végrendeletében is biztosítani szeretete volna. Ezt írja: „*az a szempont vezetett, hogy majdani halálom után az általam megkezdett munkát más folytassa, hogy az eddigi erőfeszítéseim kárba ne vesszenek. [...] [és később] abban látom célokom megvalósítását, hogy említett tevékenységet olyasvalaki folytassa, aki erre a legilletékesebb*”.⁴ Erre a Főiskolát látta legalkalmasabbnak. Rendelkezik még a Weiner Múzeumról is – ezt a kifejezést használja a végrendeletben.

³ Gál György Sándor: *Weiner Leó életműve*. Budapest: Zeneműkiadó, 1959. 66.

⁴ Idézetek a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen őrzött végrendeletből, dr. Vigh Andrea rektor engedélyével.

Egy kitérővel szeretnék röviden utalni a Múzeumra, illetve ahogy később nevezték, Weiner Emlékszobára. Ez annak a lakásnak az egyik szobájában nyílt meg, amelyben Weiner élt. Később Láng Adolfné Weiner Ilona élt ott haláláig. A Weiner Emlékszoba kurátora, a hagyaték tudományos gondozója 1984-től 2007-ig Berlász Melinda volt. A Weiner-centenárium alkalmával új kiállítást készített az Emlékszobába, ebben az évben konferenciát is szervezett. Mindannyian ismerjük azt a két kötetet, amelyet Melinda szerkesztett, Weiner növendékeinek visszaemlékezéseiből.⁵ Ez a szoba őrizte meg tehát azt a hagyatékot, amelyet Weiner Kató közvetítésével kapott meg a Zeneakadémia. 2006 augusztusában halt meg Weiner Ilona, Weiner Leó másik unokahúga, ettől kezdve új módon válhatott a hagyaték a Zeneakadémia részévé.

A Weiner Emlékszoba ekkor már évek óta nem volt látogatható; azáltal, hogy az idős hölgy abban a lakásban lakott, nem volt alkalmas a nyilvánosságra, csak Berlász Melinda dolgozott ott, és egy-egy kutató, az ő jelenlétében. Weiner Ilona halálát követően született meg a döntés, hogy a hagyaték zenei részét érdemes lenne a könyvtárban, jelesül a kutatókönyvtárban elhelyezni, a tárgyi dolgokat pedig ideiglenesen máshol, addig, amíg méltóbb és a közönség számára is jobban elérhetőbb helyen újból meg nem nyílhat egy emlékszoba. A tárgyakat, bútorokat összezsomagoltuk, jelenleg az Üllői úton egy raktárban várják új helyüket. A kottákat, könyveket a kutatókönyvtárban őrizzük, itt tudjuk a kutatók számára is elérhetővé tenni. Néhány évvel később a lakást is eladták.

A hagyatékozás eseménye azonban nem az egyetlen alkalom volt arra, hogy a hagyaték mint nagyobb egység kialakuljon. Weiner kottatárának egy része még a végrendelet elkészítése előtt, 1961-ben bekerült a könyvtár állományába, amit egy lista is tanúsít: „*a hagyaték nem muzeális értékű, de igen gazdag könyv- és zeneműtár-részlegét*” Weiner Kató a könyvtárnak adományozta.⁶ A köszönő levelet Szabó Ferenc főigazgató és Kárpáti János könyvtárvezető írták alá. A lista körülbelül négyszáz egység zeneműről szól: többnyire 19. századi klasszikus alaplűvek, néhány kortárs, illetve ötven, magyar és német nyelvű könyv. A kottákban (vagy egy részükben) pecséttel jelezték, hogy „*Weiner Leó Kossuth-díjas zeneszerző a Zeneművészeti Főiskola tanára hagyatéka*”.

A végrendeletben Weiner Kató utal az általa megkezdett munkára. Ez a kottagyűjtemény szempontjából többek között annyit jelent, hogy visszakérte a Zeneműkiadótól a megjelentetett Weiner-művek kéziratait. 1964 nyarán így három mű kottáját kapta vissza, a kísérőlevél⁷ szerint több autográfot nem találtak, az lehetséges, hogy Weiner maga kérte vissza, bár erről nincs semmi

⁵ Lásd az 1. számú lábjegyzetet, illetve: Berlász Melinda (gyűjt. és szerk.): *Weiner Leó és tanítványai: Emlékeink Weiner Leóról. Ötven emlékezés.* 2., bővített kiadás. Budapest: Rózsavölgyi, 2003.

⁶ A levél és a jegyzék megtalálható a hagyatékban .

⁷ A levél megtalálható a hagyatékban.

dokumentum. Ebből a három műből kettő a hagyaték részeként került hozzánk, egyet viszont még 1976-ban megvett a könyvtár.

Ezzel azonban nem zárult le az anyag gyarapodása, hiszen igen sok értékes dokumentum került be Berlász Melinda munkája nyomán is. Az emlékkötetek szerkesztésekor minden élő tanítvánnyal levelezésben állt, így általa a gyűjtemény sokaktól kapott ajándékba kottát vagy egyéb dokumentumot. Így például Blaha Mártától, Récsei Elzától. A könyvtár is gyarapodott néhány személyes, autográf ajánlással ellátott kottával, például Kresz Géza vagy Hernádi Lajos hagyatékából. Az egyik legutolsó ajándék Bojti János kollégámtól ered. A család hagyatékában lévő Weiner-dokumentumot adta át nekünk: a Toldi szimfonikus költemény programját, Weiner saját írásával. Így gyakorlatilag a jövőben is bármikor gyarapodhat a hagyaték.

Röviden a hagyaték könyvtári feldolgozásáról. A kották (nyomtatványok) már igen nagy része elérhető a könyvtár elektronikus katalógusában, a feldolgozás folyamatos. A Király utcai lakásból átkerült anyagot eredetileg Berlász Melinda leltározta, ez volt az alapja annak az ellenőrzésnek, amit az anyag költöztetése előtt Balassa Mariann-nal elvégeztünk, és erről is jegyzőkönyv készült. A levéltári, archivális dokumentumokról – levelek, hivatalos iratok stb. – jelenleg jól használható házi cédulakatalógusunk van, amely az 1960-as években készült, Weiner Kató megbízásából.

Ami a zeneszerzői életművet illeti, a tudományos feldolgozás részben megtörtént, de talán az átfogó monográfia, pontos műjegyzék még hiányzik. A népzenei vonatkozásokat Tari Lujza nagy tanulmánya pontosan megmutatja, a kezdő zeneszerzőről Batta András írt, a tanári pályát Berlász Melinda elemezte.⁸ A művek zöme elérhető lemezen is, Berlász Melinda segítségével itt is jelentős. Kassai István disszertációja a Toldiról olvasható az interneten is.⁹ A levelek közreadása még várat magára. A Varró Margittal folytatott levelezés egy része megjelent a *Muzsika* hasábjain Melinda közreadásában, ennek érdekessége, hogy a Chicagóban őrzött Weiner-levelek közlési jogát kapta meg a közreadó, és ehhez kapcsolódik néhány, a hagyatékban található levél.¹⁰

A kutatókönyvtárban található hagyaték anyagában tehát a dokumentumok két nagy csoportra oszthatók: zeneire – kották, könyvek –, illetve személyes, irodalmi jellegű dokumentumokra. Ez

⁸ Tari Lujza: „Weiner Leó művészete a népzenei források tükrében”. In: Kárpáti János (szerk.): *Weiner tanulmányok*. (A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Tudományos Közleményei, 2.) Budapest: Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola, 1989. 59–223. Batta András: „Az ifjú Weiner Leó zeneszerzői stílusa”. In: uo. 7–58. Berlász Melinda: „Weiner Leó tanári pályája”. In: Kárpáti János (szerk.): *Fejezetek a Zeneakadémia történetéből*. (A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Tudományos Közleményei, 4.) Budapest: Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola, 1986. 279–296.

⁹ [Online publikáció](#) (utolsó megtekintés: 2015. szeptember 18.)

¹⁰ Berlász Melinda (közr.): „»Drága Grétém!« Weiner Leó levelei Varró Margithoz 1938–1960”. 1. és 2. rész. In: *Muzsika*, 2005. augusztus, szeptember

utóbbi csoport megléte, együttléte fontos ahhoz, megismerjük az embert is a zeneszerző és a pedagógus mellett. Így a személyes dokumentumok köre is több kisebb egységet foglal magában: egy részük szorosan a zenei hagyatékhoz tartozik, amennyiben a művekhez kapcsolódik: Weiner saját elemzése, leírásai a művekről, vagy a Toldihoz és a Csongor és Tündéhez is kapcsolódó leírás, program, forgatókönyv és ezek változatai. Ezek részben gépiratok, de a legtöbb Weiner saját írása.

A nem zenei dokumentumok sokrétűek: levelezés kollégákkal, barátokkal, tanítványokkal személyes dolgokról, illetve a művekkel, bemutatókkal, előadásokkal kapcsolatban; hivatalos iratok: születési anyakönyvi kivonat, kinevezések, nyugdíjazással, adózással, szerzői jogdíjakkal kapcsolatos dokumentumok. Születésnapra köszöntők, gratulációk – főleg a Kossuth-díjhoz kapcsolódva. Emellett az élet mindennapi kérdései, a háztartás gondjai is megmutatkoznak, mindezzel együtt az a kor is a maga jelentős változásaival, amelyben Weiner élt. A dokumentumokból látszik Weiner precizitása, gondossága: egyrészt a megőréssel kapcsolatban: sokszor minden kis számlát, elismervényt elrakott, rendszerezett. Máskor látszik, hogy – főleg a hivatalos leveleknél – előbb fogalmazványt írt, és ezeket mintegy másolatként megőrizte. (Csak zárójelben teszem hozzá, hogy a zeneműveknél nem így teszi, mert fogalmazványokat, vázlatokat csak nagyon kevés esetben ismerünk.) Az említés szintjén szólok a fényképekről, újságkivágatokról és néhány egyéb dokumentumról, amelyek szintén értékes részei a hagyatékknak.

Áttérve a zeneművekre, néhány jellemző megállapítást szeretnék tenni. A saját művek nyomtatványainak megléte természetes. Más szerzők művei, amelyek nem kerültek korábban a könyvtárba, személyesen dedikált alkotások, így például Mihalovich *Eliana* című operája, Koessler, Lajtha, Antalfy-Zsiross Dezső, Dohnányi, vagy a könyvek között Varró Margit művei.

Nincs minden műhöz kapcsolódó kéziratunk, de ha más könyvtári gyűjteményeket is figyelembe veszünk, mondhatjuk, hogy az életmű nagy része kéziratban is elérhető. Nálunk jellemzően a magasabb opuszokhoz tartozó kéziratok vannak meg, de például az opusz nélküli művekből alig. Szeretném kiemelni a talán első, de mindenképpen korai, az 1906-ban Haynald-pályadíjat nyert *Agnus Dei* (és a talán ugyanekkor *Gloria*) tételeket, amelyek régóta a könyvtár állományában vannak: valószínűleg a pályázatot követően bekerültek, elsőként az életműből. Itt szeretném megjegyezni, hogy ugyanebben az évben a Schunda cég is meghirdetett egy cimbalommű-pályázatot, amelyet szintén Weiner nyert meg. A mű hollétét sajnos nem ismerjük.

Ahogy korábban említettem, a szerző több kéziratot is ajándékozott a könyvtárnak.¹¹ A most már egyesített anyagban így több mű kéziratosa partitúrája két példányban is megtalálható. Például a

¹¹ Ezek 1986-ban több más, a könyvtár gyűjteményében lévő kézirattal együtt a kutatókönyvtárba kerültek.

4. divertimento esetében is. A két partitúra külső megjelenésében nem egyforma: az egyik ceruzával írt, címlap nélküli, a foliók egymás mellett vagy ívfüzetekbe hajtogatva, egy palliumba összerakva, a másik példány pedig tollal írt, címlappal, bekötve. A két példány, mint más művek esetében is, teljesen azonos, legtöbbször megegyezik a folio vagy lapszám is. Általában a „tisztázati” példány került be Weiner ajándékként, a másik a hagyatékkal.

Kivétel ez alól az 5. divertimento partitúrája: itt a „ceruzás” került be az állományba korábban (kötve). Később, a hagyatékkal csak a mű egy önálló része, Peregi verbunk címmel. A címlapon Op. 39 No. 2 szám áll, valójában azonban a divertimento első tétele. A Peregi verbunk klarinét–hegedűbrácsa- és zongoraváltozata ugyanakkor Op. 40 szám alatt jelent meg. A nálunk lévő zenekari változat kiadatlan, és zenekari anyag is tartozik hozzá. A kottát vizsgálva nem derült ki számomra, hogy játszottak-e ebből az anyagból.

Őrizzük a két hegedűverseny partitúráját és mindkettőhöz a zenekari szólamokat is, amelyek kiadatlanok. Az elsőből két partitúra is van: egy ceruzával, illetve egy tollal írott, de ezek mindegyike Weiner ajándékként került a könyvtárba. Érdeemes idézni Polgár Tibor visszaemlékezéséből Weiner zenekari kottamásolói tevékenységére vonatkozó érdekes megjegyzését: a ki nem adott zenekari anyagokat Weiner *„maga írta ki saját kezével olyan gyönyörűen és pontosan, hogy nyomtatásban sem lehetek volna szebbek Nem bízta a munkát kottamásolóra, mert el akarta ezáltal kerülni az esetleges hibákat, ami teljességgel sikerült is. És ez nem volt kis feladat – ha meggondoljuk –, különösen a nagyobb műveknél, mint pl. a Csongor és Tünde zenéje. [...] a csoportos szólamokból, mint pl. a vonósokéból, bizony jó párszor le kellett írni egy és ugyanazt a szólamot. Persze ezzel csak örömet szerzett a zenekari muzikusoknak is [...].”*¹²

Az anyag gazdagságát és sokrétűségét tekintve a Csongor és Tünde-téma különböző változatainak forrásai a legjelentősebbek. Ehhez a műhöz – és egyes részeihez, változataihoz egy nyomtatvány és néhány szöveges forrás mellett – összesen tizenegy kézirat egység tartozik. Ezek többnyire partitúrák vagy zongorakivonatok, illetve különösen érdekes a Tündértánc ceruzával írt, és emiatt nehezen olvasható kézzongorás átírata, amelyet nemrégiben azonosított Kassai István, és amelyik tudomásom szerint szintén kiadatlan. Zárójelben jegyzem meg, hogy az OSzK-ban is van egy Csongor és Tünde-partitúra, a leírás alapján talán a teljes kísérezene. Az egyes kéziratok egymáshoz és a műhöz való viszonyának áttekintése külön előadás tárgya lehetne.

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a hagyatékok sokoldalúságával, többrétűségével együtt áttekinthető, jó alapot biztosít az életmű kutatásához. Az mindenképpen érdekes, amint egy-egy

¹²Berlász Melinda (gyűjt. és szerk.): *Weiner Leó és tanítványai: Emlékeink Weiner Leóról. Ötven emlékezés. 2.*, bővített kiadás. Budapest: Rózsavölgyi, 2003. 146.

momentumot említettem, hogy részleteiben hogyan alakult ki ez a mai gyűjtemény, sokszor ez is adalék lehet a kutatáshoz. Azonban úgy gondolom, hogy a különböző eredetű anyagok a kutató előtt mégis egységben jelennek meg. Ez lehetőség a kutatás számára, és Weiner esetében úgy érzem, további feladat is.